

Akademik Mirko Malez

Član Speleološke sekcije

PD-a »Željezničar«

Vlado Božić | SO HPD »Željezničar«

*Mirko čita izvještaje o radu Odsjeka
Autor: Juraj Posarić*

O akademiku Mirku Malezu, kao geologu i paleontologu te vrsnom znanstveniku, napisano je više stručnih članaka i spomenika, ali se u njima gotovo nigdje ne spominje njegovo članstvo u Planinarskom društvu »Željezničar« niti u njegovoj Speleološkoj sekciji. Stoga je prilika, povodom 35. godišnjice smrti i 75. godišnjice HPD-a »Željezničar«, predstaviti njegovo djelovanje vezano uz Speleološki odsjek, odnosno sekciju.

Rani život i obrazovanje

Mirko Malez rođen je u Ivancu 5. listopada 1924. godine, gdje je 1939. završio osnovnu, a 1944. srednju strukovnu školu, stekavši strojobraverski i električarski zanat. Nažalost, daljnje školovanje bilo je prekinuto jer mu roditelji više nisu imali novca. Od tada je tijekom školovanja, kao i mnogi drugi mladići, radio u obližnjim ivanečkim rudnicima ugljena. Tamo je radio kao električar i pomoćnik na održavanju postrojenja ivanečkog rudnika. Pred sam kraj Drugog svjetskog rata, 1945., bio je unovačen u domobrane, a potom su ga zarobili partizani. Preživio je »križni put« te je odveden u Srbiju na prisilnu radnu obavezu. Imao je sreću da je zbog električarske struke bio izdvojen iz kolone i odveden raditi u jednu elektranu, gdje je i dočekao kraj rata.

Kada se vratio kući, radi oporavka je počeo obilaziti okolnu prirodu. Upoznao se s prof. Stjepanom Vukovićem i s njim do 1946. obišao Ivanščicu i Ravnu goru te više puta posjetio špilju

Vindiju. Poželio je više znati o prirodi, pa su on i njegova obitelj odlučili da se Mirko dalje školuje. Tada je imao već 22 godine, a školovanje mu je omogućeno u Varaždinu, i to kao izvanrednom đaku. Kao đak Varaždinske gimnazije Mirko je bio i član Prirodoslovnog aktiva, u kojem je napisao više članaka, npr. dva članka 1946. o radu Prirodoslovnog aktiva, dva članka 1947. o ekskurzijama Naučne grupe (u špilju Vindiju) i 1948. o sudjelovanju varaždinskih đaka u paleontološkom istraživanju špilje Vindije. Mirko je u dvije godine (od 1946. do 1948.) položio četiri razreda gimnazije i maturirao s navršene 24 godine.

Fakultetsko doba i učlanjenje u »Željezničar«

Zbog posla je 1948. došao u Zagreb, gdje se na Geološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu zaposlio kao električar. Iste se godine u Zagrebu oženio Jelenom Bartolić, s kojom je sljedeće godine dobio kćer Vesnu. Na Geološkom je fakultetu 1949. upisao studij geologije, najprije kao izvanredni, a onda i redovni student. Kao dobar student postao je laborant na Geološko-paleontološkom institutu. Tijekom studiranja radio je i pisao članke, među kojima se ističu članak o špilji Vindiji iz 1950. i članak pod naslovom »Miocenska submarina erupcija u Kameničkom gorju«, koji je u Studentskom listu 1950. nagrađen drugom nagradom.

Kada je 1948. u Ivancu ponovno osnovano Planinarsko društvo »Ivančica«, Mirko se, navraćajući povremeno u Ivanec, učlanio u Društvo s kojim je surađivao do 1951. godine. Te su se godine Mirko i Jelena Malez učlanili u Speleološku sekciju Planinarskog društva »Željezničar«. Oboje su odmah postali vrlo aktivni članovi. Sudjelovali su iste godine u gotovo svim akcijama Speleološke sekcije, i to u radnim akcijama u špilji Veternici (pet akcija) i u izletima u Liku, Cerovačke špilje i okolici Studenaca (šest izleta).

U to se vrijeme Speleološka sekcija bavila uređenjem ulaznog dijela špilje Veternice, koje je inicirao i započeo 1950. tadašnji pročelnik Vladimir Redenšek. Želja je bila olakšati prolaz u dalji dio špilje, što je značilo kopanjem sniziti tlo špilje. Kopanjem je ustanovljeno da sedimenti sadrže mnoštvo arheoloških nalaza koje je trebalo odgovarajuće zbrinuti, pa se postavilo pitanje tko to smije

Mirko Malez kada je kao 27-godišnji student došao u Speleološku sekciju PD-a »Željezničar«
Autor: nepoznat

Radovi na ulaznom dijelu špilje Veternice 1950.

Autor: Antun Markić

Članovi SS-a nakon radne akcije u špilji Veternici 1951.

Autor: Antun Markić

i može obavljati. Uputu kako to treba raditi dao je 1950. godine Konzervatorski zavod u Zagrebu Dozvolom za iskapanje. O iskopavanju nalaza (keramika, kosti i dr.) najprije je brigu vodio Vladimir Redenšek, a zatim Slavko Marjanac. Dolaskom Maleza u Sekciju 1951., brigu o iskopavanju nalaza u Veternici preuzima on. U 1952. zabilježeno je da je Mirko u Veternici radio 15 puta, a Jelena šest.

Kao laborant Geološko-paleontološkog instituta JAZU-a, Mirko je obavljao i speleološka istraživanja. U 1953. godini Mirko je diplomirao na temi »Stratigrafska i paleontološka proučavanja diluvijalnog nalazišta u pećini Veternici (Medvednici)«.

Aktivnost u sekciji i pokretanje časopisa

Nakon diplome zaposlio se kao asistent u Geološko-paleontološkoj zbirci i laboratoriju za krš JAZU-a, koja je kasnije promijenila naziv u Zavod za geologiju kvartara JAZU-a. Tijekom te 1953. godine i dalje je s članovima Speleološke sekcije iskapaao u Veternici, što je zabilježeno 16 puta. Iste je godine zajedno s Jelenom sudjelovao u topografskom snimanju špilje Lokvarke. Jelena Malez je nakon 1953.

*Mirko i Jelena Malez s Aleksandrom Mujićem 1951. započinju iskapanje u jednoj špilji u Studencima
Autor: Vladimir Redenšek*

prestala dolaziti u prostorije Sekcije jer se posvetila obitelji, dok je Mirko i dalje ostao aktivan član.

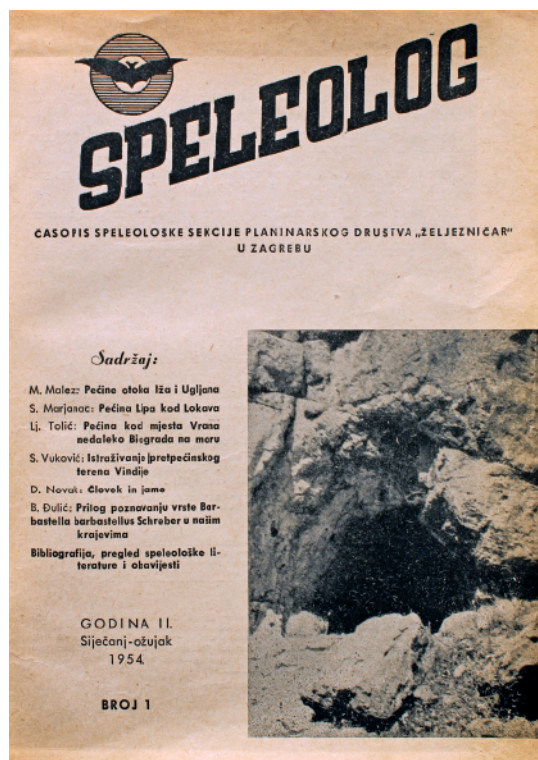
Tadašnji pročelnik sekcije, Slavko Marjanac, 1953. godine inicirao je ideju o pokretanju speleološkog časopisa, u čiju su se aktivnu realizaciju

*Mirko i Jelena Malez s članovima Sekcije 1952. u prostorijama Društva
Autor: nepoznat*

Naslovnica prvog broja časopisa Speleolog

Naslovnica drugog broja časopisa Speleolog

uključili Marinko Gjivoje i Mirko Malez, koji je predložio da se časopis nazove *Speleolog*. Već za prvi broj Mirko je dao sliku za naslovnicu (Cerovačke špilje) i članak »Tragovi o životnom djelovanju pećinskog medvjeda u našim pećinama«. To je bila prva publikacija tog tipa u tadašnjoj Jugoslaviji, pa je časopis izazvao veliko iznenađenje, ali i pohvalu na I. jugoslavenskom speleološkom kongresu održanom 1954. u Postojni. Za drugi broj časopisa Mirko je napisao članak »Pećine otoka Iža i Ugljana«, a dao je i sliku za naslovnicu (Pećina iznad zaljeva Željina). U istoj je godini u časopisu objavio i članak »Vela i mala pećina na otoku Ugljanu«. Ukupno je u časopisu *Speleolog* objavio šest članaka.

Osnivanje i rad Speleološkog društva Hrvatske

Kao djelatnik Zavoda za geologiju kvartara Malez je radio i speleološka istraživanja za potrebe Zavoda i o tome pisao u raznim drugim publikacijama, najviše u Ljetopisu JAZU-a. U travnju 1954. grupa

zagrebačkih institucija (Geološko-paleontološki muzej, JAZU, Geološki institut, Geografsko društvo, Geoistraživanja i PSH) osnovala je Speleološko društvo Hrvatske (SDH) kao nezavisnu speleološku udrugu, čiji su predstavnici pretežito bili znanstvenici geološke i geografske struke. Među osnivačima bio je i Mirko Malez, koji je od 1954. do 1962. bio tajnik, od 1962. potpredsjednik, a od 1964. predsjednik SDH-a sve do kraja života.

Iako se u tom periodu posvetio radu u SDH-u, Mirko nije zaboravio »Željezničar«. Iako od 1954. više nije aktivno sudjelovao u radu Sekcije, dolazio je na godišnje skupštine i zanimao se za njezin rad. Još je 1955. bio član SS-a, čak i član Upravnog odbora, ali bez posebnih zaduženja. U časopisu *Speleolog* objavio je još nekoliko članaka (1955; 1956; 1961; 1962).

Kroz svoj dotadašnji rad Mirko je prikupio zbirku stijena, fosila i minerala, koju je na kraju svog aktivnog djelovanja u SS-u poklonio Sekciji. Time je započelo stvaranje malog speleološkog muzeja SS/SO-a »Željezničar«.

Mirko 1959. na Godišnjoj skupštini Speleološkog odsjeka
Autor: Krasin Gržinić

Rado se 1961. odazvao na poziv Komisije za speleologiju PSH-a da napiše članak o principima speleološke dokumentacije za prvi speleološki priručnik u Hrvatskoj, nazvan »Osnovna znanja iz speleologije«, kojega su inicijatori i realizatori bili članovi SO PD-a »Željezničar«. Priručnik je tiskan za potrebe Prvog jugoslavenskog speleološkog tečaja održanog 1961. u Tounju.

U istraživanjima koja je provodio za potrebe Zavoda Mirko je morao imati pomagače jer ni jedno speleološko istraživanje nije mogao provesti sam. Pomagači su mu uglavnom bili studenti geologije i geografije, ali i članovi speleoloških udruga, uključujući i SO PD-a »Željezničar«.

Tako je, primjerice, za istraživanje u Gorskom kotaru 1956. za suradnika imao studenta geografije Zlatka Pepeonika, tada člana SO-a »Željezničar« (kasnije je postao vrstan speleolog i doktor znanosti). Osim Zlatka, više je članova SO-a bilo Mirkovim suradnicima na terenu. Tako smo Ivica Posarić i ja 1960. sudjelovali u istraživanjima

speleoloških objekata na Livanjskom polju i okolici, a ja sam sudjelovao i u iskopavanjima u Mačkovoj špilji u Hrvatskom zagorju 1961.

Mirko 1959. na Godišnjoj skupštini u razgovoru sa Slavkom Smolecom i Srećkom Božičevićem
Autor: Krasin Gržinić

Portret Mirka Maleza na Godišnjoj skupštini SO-a 1959.
Autor: Krasin Gržinčić

Mirkov i moj šator 1961. u Mačkovoj špilji
Autor: Mirko Malez

Godine 1958., dok je Mirko bio tajnik, SDH je s vojskom JNA sklopio višegodišnji ugovor o speleološkim istraživanjima Dalmacije i Like. Istraživanja na terenu vodio je Ivo Baučić. Za ostvarivanje ugovorenih istraživanja bio je potreban angažman mnogih sposobnih ljudi, pa je SDH to oglasio. Javile su se gotovo sve tada aktivne speleološke udruge, ali za sudjelovanje u istraživanjima svaki se pojedinac morao učlaniti u SDH i raditi kao član SDH-a. Učlanio sam se i ja, kao i mnogi članovi SOŽ-a.

Sudjelovao sam tako u istraživanju otoka Brača 1958., a 1959. u istraživanju otoka Brača sudjelovali su iz SOŽ-a, uz mene, Ivica Posarić, Drago Hušman, Drago Keber – Klempe i Davor Mileusnić – Grga Mucko. Tom je prilikom s vitlom SOŽ-a istraženo desetak jama dubljih od 100 m. U istraživanju centralnog dijela Like 1960. također su sudjelovali

članovi SOŽ-a. Ja sam vodio jednu ekipu (u njoj je iz SOŽ-a još bila Vlasta Šegrc) i tada smo otkrili špilju Bezdanjaču, a drugu je ekipu vodio Ivica Posarić i uz njega je sudjelovao Vlado Pavličević.

Kada je 1962. po završetku svih tih istraživanja na jednom sastanku SDH-a podnesen i financijski izvještaj, bilo je vidljivo da je ostvaren za ono vrijeme dobar prihod, odnosno da je ostalo još dosta novaca. Mi, članovi SOŽ-a, naivno smo predložili da se taj novac podijeli po udrugama koje su sudjelovale u istraživanjima. Međutim, to uprava SDH-a nije prihvatila, pa smo se svi iz SOŽ-a demonstrativno ispisali iz SDH-a. Važno je podsjetiti da je u to vrijeme Mirko Malez bio tajnik SDH-a i brinuo o ispunjenju obveze prema ugovoru, no nije mogao utjecati na ovu odluku rukovodstva SDH-a.

O doktoratu i nazivu speleolog

Mirko je 1963. doktorirao, obrađujući svoja istraživanja u špilji Veternici, a rad je objavio 1965. pod nazivom »Pećina Veternica u Medvednici, I. Opći speleološki pregled, II. Stratigrafija kvartarnih taložina«. Da bi to mogao ostvariti, morao je imati speleološki nacrt špilje. Do tada, 1963., članovi SS/SOŽ-a izradili su nacrt špilje, ali u dijelovima, i to: od ulaza Glavnim kanalom preko Kalvarije do Majmuskog prolaza i Majmuskim prolazom preko Ramzesovog šetališta do Pakla (oko 950 m od ulaza) (Božić i dr., 2023). Nedostajao je nacrt od Pakla do potoka, ali je napravljen od spoja s potokom nizvodno do sifona, ukupno tri zasebna nacrta. Mirko je uz suglasnost članova SOŽ-a koristio te nacrte za disertaciju. Posebno je prikazao ulazni dio špilje, gdje je obavljao iskopavanja, a na dijelovima od ulaza preko Glavnog kanala do Pakla i potokom nizvodno detaljno je obradio

geologiju špilje, dodavši nacrtima mnogo poprečnih presjeka. Dalji dio špilje, od Pakla do potoka i dalje potokom uzvodno, istražen je i nacrtan tek kasnije.

Osobno sam s Mirkom Malezom od istraživanja jama okolice Livna 1960. imao poseban odnos. Mirko je bio stariji od mene 12 godina, pa sam mu uvijek govorio »gospon Malez«. Međutim, kada smo zajedno istraživali jame, obično sam ja ulazio u jame, a Mirko je ostajao na površini uz ulaz u jamu i osiguravao, dodavao opremu, nešto donosio i sl. Kad sam bio u jami i trebao nešto s površine, vikao sam »Mirko«, a ne »gospon Malez«, što sam prešutno nastavio i kad sam izašao, a Mirko je to prihvatio. Od tada, kada smo nas dvojica bili sami, oslovljavao sam ga s »Mirko«, a kad su bili prisutni drugi ljudi, oslovljavao sam ga s »gospon Malez«. To sam koristio mnogo puta, naročito kada sam kao predsjednik Komisije za speleologiju Planinarskog saveza Hrvatske (PSH) vodio s njim kao predsjednikom SDH-a rasprave o uvođenju polaganja ispita za stjecanje naziva speleolog.

Na sastanku Komisije 1978. dogovoreno je i provedeno da naziv speleolog i pripadajuću značku dobiju, bez polaganja ispita, najstariji, tj. najiskusniji članovi speleoloških udruga, među njima i Mirko Malez kao član SO PD-a »Željezničar«. Međutim, Mirko je to odbio jer je zastupao mišljenje da je naziv speleolog akademski i da ga može davati samo visokoškolska ustanova – fakultet, a ne PSH. Objašnjeno mu je da naziv speleolog postoji od 1892. i da ga

Mirko Malez 1961. na Godišnjoj skupštini Speleološkog odsjeka
Autor: Juraj Posarić

Tomica Jutrović, Vlado Božić, Srećko Božičević i Ivica Posarić na Livanjskom polju 1960.
Autor: Mirko Malez

Značka speleolog Komisije za speleologiju
Planinarskog saveza Hrvatske, izrađena i
dodjeljivana 1979., koju je Mirko odbio primiti

koriste sve udruge u svijetu, a da planinarski naziv speleolog nema istu jačinu ili vrijednost kao npr. geolog, kojeg daje fakultet. Ispite i naziv speleolog KS PSH uveo je već iduće 1979. godine, na što Mirko nije mogao utjecati. Međutim, otada je Mirko postao vrlo izbirljiv kod odabira svojih suradnika; birao je one koji su položili ispit i stekli naziv speleolog jer je bio siguran da će na terenu moći obaviti speleološke zadatke stručno i na siguran način.

Zasluge i kasne godine

Godine 1968. Mirko je postao dopisni, a 1979. i redovni član JAZU-a, odnosno akademik. Sve to vrijeme neumorno je pisao članke, popularne i

stručne, ukupno više od 400, ali o tome su pisali drugi. Za svoje zaslugе u SS/SO-u Mirko je 1968. proglašen počasnim članom SO-a, a 1975. uprava Planinarskog društva »Željezničar« dodijelila mu je Priznanje, a Speleološki odsjek Zahvalnicu.

Zadnji put da smo Mirko i ja zajedno bili u nekoj špilji bilo je za vrijeme održavanja 9. kongresa speleologa Jugoslavije 1984. u Karlovcu. Za sudionike kongresa bio je organiziran posjet špilji Samograd kod Perušića. Mirko je bio organizator kongresa, ali je vodstvo posjeta špilji prepustio Perušićanima. Domaćini su znali da špilja nije osvijetljena električnom rasvjetom, pa su za posjetitelje pribavili obične baterijske svjetiljke (one s plosnatim uloškom). Ja sam znao za taj posjet, pa sam ponio svoju karbidnu svjetiljku. U špilji sam zato imao dobru rasvjetu, a ostali slabu. Mirko također nije imao drugačije svjetlo, pa mi se pridružio i zajedno smo obišli dostupne dijelove špilje i cijelo vrijeme razgovarali. Bio je to posljednji put da sam s Mirkom razgovarao na »ti«.

*Mirko pozdravlja prisutne na Skupštini 1990.
Autor: Juraj Posarić*

*Mirko i Jelena slušaju izvještaj o radu Odsjeka 1990.
Autor: Juraj Posarić*

*Mirko sluša izvještaj o radu Odsjeka 1990.
Autor: Juraj Posarić*

*Mirko čita izvještaje o radu Odsjeka 1990.
Autor: Juraj Posarić*

*Sudionici kongresa pred ulazom
u špilju Samograd 1984., stoje
Mirko (60 god.) i do njega kći
Vesna (35 god.)
Autor: Vlado Božić*

U međuvremenu je Mirko Malez obolio od teške bolesti i bio svjestan da više neće dugo živjeti. Sjetio se gdje je započeo svoju karijeru, pa je 15. ožujka 1990., vidno bolestan, teškom mukom došao na Godišnju skupštinu SO-a, zajedno sa suprugom Jelenom. Pažljivo je saslušao izvještaj o radu SO-a, pozdravio prisutne i zaželio mnogo uspjeha u daljnjem radu. Nedugo zatim, nakon svega pet mjeseci, 23. kolovoza 1990. Mirko Malez je preminuo.

Literatura

- Božić, V., Malinar, H., Čepelak, M., Lacković, D., Bolonić, Z., Medenica, T., 2023: Povijest speleoloških istraživanja i uređivanja špilje Veternice, *Speleolog* 71, 8–25.
- Malez, M., 1953: Tragovi o životnom djelovanju pećinskog medvjeda u našim pećinama, *Speleolog* 1 (1), 7–15.
- Malez, M., 1954: Pećine otoka Iža i Ugljana, *Speleolog* 2 (1), 1–16.
- Malez, M., 1955: Vela i mala pećina na otoku Ugljanu, *Speleolog* 2 (3–4), 74–77.
- Malez, M., 1955: Nalazišta pećinskog medvjeda u Hrvatskoj, *Speleolog* 3 (1–2), 15–24.
- Malez, M., 1955: Recenzija na »Što znamo o krapinskom pračovjeku« (Čanađija, S.), *Speleolog* 3 (1–2), 28–29.
- Malez, M., 1956: Pećina Drenovac, *Speleolog* 4 (3–4), 52–56.
- Malez, M., 1961: Osnovni principi speleološke dokumentacije, *Speleolog* 9 (1), 14–18.
- Malez, M., 1962: Vergotinova pećina kod Nove Vasi Porečke u Istri, *Speleolog* 10 (1), 9–12.
- Malez, M., 1963: *Stratigrafska i paleontološka proučavanja diluvijalnog nalazišta u pećini Veternici (Medvednica)*, disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geološki odsjek, Zagreb.
- Malez, M., 1965: Pećina Veternica u Medvednici, I. Opći speleološki pregled, II. Stratigrafija kvartarnih taložina, *Acta Geologica* 5, JAZU, 175–229.

Academician Mirko Malez – Member of the Speleological Section of the Mountaineering Society »Željezničar«

Mirko Malez joined the Speleological Section of the Mountaineering Society »Željezničar« in 1951 and was active in it until 1953. In that year, he graduated and took up employment at the Karst Laboratory of the Yugoslav Academy of Sciences and Arts (later the Institute for Quaternary Geology), where he worked until the end of his life. In 1953, Mirko was one of the initiators and organizers of the publication of the first Croatian speleological journal, »Speleolog«. For the first Croatian speleological textbook, »Basic Speleological Knowledge«, published in 1961 by the Speleological Commission of the Croatian Mountaineering Association (PSH), at the initiative of the members of the Speleological Section »Željezničar«, he authored one chapter. He defended his doctoral dissertation in 1963, analyzing material excavated from Veternica Cave, using survey maps previously prepared by members of the Speleological Section »Željezničar«. When the Speleological Society of Croatia was founded in 1954, he first served as its secretary and later, from 1964, as its president, holding the position until his death. For speleological research conducted for the Institute and Speleological Society, he worked with students and members of speleological sections and departments, including those from »Željezničar«, actively supporting their education. Although he opposed the introduction of the mountaineering title »speleologist«, considering it unscientific, after its introduction in 1970 he selected only individuals holding this title as collaborators. He visited the Mountaineering Society »Željezničar« on several occasions, particularly during annual assemblies. His last visit took place in 1990, when he was already visibly ill. He passed away five months later.